

Sors - alkat - életerő

A Föld egyik legsikeresebb populációja kétségkívül a hangyáké. Ott vannak az Antarktiszról a sivatagig, s bárhol jól elboldogulnak a körülményekkel. Minden bizonnyal ők esélyesek a túlélésre egy atom- vagy természeti katasztrófa esetén.

Mi a titkuk?

Fajuk olyan tökélyre emelte az együttműködést, a sok százmillió élőlény olyan pontosan valósítja meg alapvető fajfenntartó és fajmentő feladatait, hogy csak lokálisan és időlegesen sebezhető.

Titkuk tehát a közösségben kicsúcsosodó egyedi teljesítmények harmóniája.

Kopp Mária kutatásai kétségtelenül bebizonyították, hogy a család kötelékében felnövő emberek (a gyerekek és a sérüléseket vonzó férfiak) életesélyei a védőburok révén megsokszorozódnak a hullámzó, egyenetlen társadalomban. Ha tehát ez az alapközösség ekkora erőt ad tagjainak, nyilvánvaló, hogy a nemzet is ilyen módon erősítheti, védheti, táplálhatja alkotó elemeit.

Ha valódi közösséget alkotnak.

Bármely oldalról közelítünk a fajok, az emberiség, de akár a modern társadalom gondjaihoz, mindig és mindenütt a **közösség** fogalmához jutunk el. Ha ez eltorzul, a halmaz képtelen összeadni s így megsokszorozni az egyedek teljesítményét. A fajokban kódolt energiák nem összegződnek, nem segítenek a kataklizmák legyőzésében vagy a talpra állásban.

A közös teljesítményre hívás mágneses teret hoz létre, s az a középpontba lendíti a populáció legtehetségesebb, legérzékenyebb egyedeit. Ők képesek mindenki számára érthető, mozgósító feladatokat meghatározni - a megfelelő távlatokat és súlypontokat megfogalmazni.

Ez az elit gondoskodik a társulás fő erényeinek gondozásáról (közjó, közerkölcs, közös célok), s ezek nevében kanalizálja a meglévő erőket a legfontosabb feladatokhoz.

Roppant nehéz megmagyarázni, hogy az első világháborúban kivéreztetett, területi egységében durván megcsonkolt, nemzettestében darabjaira szaggatott ország népe

1919 és 1920 tetszhalott állapota után miként volt képes a következő évek páratlan csodájára.

(Képzeljük el, hogy egy organizmus, mondjuk egy emberi test kétharmadát, de akár csak a felét is elroncsolják. Vegyük bármilyen változtatást a megmaradt torzónak: hogyan várhatnánk el tőle normális életfunkciókat?)

A szinte halálos sokkok után a szervezet lassan mégis magára talált. Újra pulzálni kezdett **közösen működő élettereje**. A számtalan, egymás felé tapogatózó ember önszervező, immár együtt felzúgó hívása előhozta és helyére emelte a nagyszerű vezetőket, elkezdődött az építkezés. A formálódó, erősödő közösség megszülte a két háború közötti elképesztő művészeti és kulturális szárnyalást is.

Ám a magyarság azóta sem képes megnyugtató, feldolgozható választ lelni Trianonra. Magyarázhatatlannak tűnik: miként bénult meg 1919-ben és 1920-ban az élet-ösztönünk. Mái sem értjük meg: mi volt az oka a versailles-i döntésnek.

Lehet, hogy túlzottan megbékéltünk a K. u K.-val. Olyan andalító, megbéklyózó alkuba keveredtünk, amelyik megbénított minket.

Miközben mi „elvoltunk” a dualizmusban, a szlovákok, románok, szerbek kettős elnyomásban érezték magukat, s mi voltunk számukra a tapintható, közös ellenség. Önfenntartó erőiket jobban megmozgatta az állandó szorítás. S mert harcmódoruk nem a történelemben stabil államok eljárásai szerint alakult, olyan eszközöket kerestek, amilyenek épp elérhetőek. Volt okuk politikai emigrációra, az otthon fortyogó nacionalizmus pedig ott keresett támasztékot (kapcsolatokat, befolyást, „marketinget”), ahol éppen tartózkodtak. Főként Londonban és Párizsban. Honfiúi dühük összekapaszkodott a nyugatiak más okból fakadó német- és osztrákellenességével, zsákmányszerző vágyával. Mi eközben várakoztunk. Még akkor is, amikor egyszerre megváltozott helyünk a világ(háború)ban.

A Monarchiában elfoglalt kényelmes állapotunk ködösítette el a látásunkat? A számunkra hirtelen érthetetlenül kiterjedő világgézésben már nem tudtuk meghatározni magunkat?

Váratlan zűrzavar tetézte a bajt: a tétova nemzetre lecsapott a rövidlátó Károlyi ügyetlensége. S rögtön utána a helyzettel nagyszerűen visszaélő Kun Béla diktatúrája. 1919 és 20 ide-oda szédelő, idegen hadseregek között vakuló, haderejétől megfosztott országa képtelen volt felmérni helyzetét, állapotát és feladatát.

Hol volt Trianon előtt két éven át az önérdékeinket meghatározni képes és hivatott szellemi elitünk?

Mit várhattunk Apponyi ragyogó eszmefuttatásától a „kultúrfölnégyről” olyan országként, amelynek az elmúlt években minden lépése a tehetetlenséget és az ügyetlenséget dokumentálta? Hogyan fogadhatta a világ politikai elitje ezt az emelkedett, kulturált érvelést a Tanácsköztársaságból épp kiszédelő nációtól?

Oda se figyeltek, hiszen már régen végleges döntés született a sorsunkról! Cirkusz volt az egész, a „modern kor” első nagyszabású, politikai szemfényvesztése. Az elmúlt évek csapásai s a felfoghatatlan döntés kettős kábulatában nem volt itthon józan, megfelelő erejű hatalmi csoportosulás, amelyik felmérte volna a valós helyzetet.

Nem tettük fel a kérdést: cui prodest! Nem gondoltuk át: kinek állt útjában a Monarchia, kik s miért egyeztek meg a felosztásáról.

Nyilvánvaló, hogy más pályára akarták irányítani a cseh ipart. Nyilvánvaló, hogy szükség volt Dalmácia tengeri kijáratára, kellett egy militáns Szerb Királyság a balkánra. Napnál világosabb, hogy szükség volt a magyar mezőgazdaságra, Erdély ásványaira és a félelmetes, irigyelt magyar vasúthálózatra. S ha egy ország ennyi háborgó vagy gyűlöltre uszítható ellenséget termel ki a saját területén, mint mi, minden ügyes és mohó erő kapva kap a kínálkozó lehetőségen.

A nagyhatalmak eldöntötték: mit akarnak bármi áron megszerezni. Annyira fontos volt a zsákmány, hogy a szerb, cseh, szlovák, román szövetségeseeknek a tények legképtelenebb meghamisítását is megengedték. Kellott az általános tapsorkán, kellett a közös front.

Jellemző, hogy az európai erkölcsi(?) pragmatizmusba belecsöppenő, akkor még ártatlan amerikaiak a győzelem után döbbenet kihátráltak a játszából. Első leckéjüket kapták meg az öreg kontinens rutinos, történelmi álságosságáról. (Innen tanultak később?)

Kőkemény és kíméletlen volt az érdekérvényesítés. Abban az időben annyira számíthatunk tisztességes eljárásra, megítélésre, igazságos ítéletre, mint ma reménykedhetnénk becsületes elbánásban a globális sajtótól.

Valószínűleg ez a békeszerződés volt a világméretű politikai marketing és a totális lerohanás első, „gyakorló” jellegű hadművelete.

A nagy nemzetek történetírása azóta sem engedi meg fölfedni ezt a lihegő, vad harácsolást, sem a részleteit. Ha az erkölcsökre már rég nem is adnak, a látszatra megtanultak rettenetesen vigyázni.

A világháború kezdeténél még a „helyzet” dominált, az érdekek menet közben csiszolódtak össze. Manapság előre meghatározzák az érdeket, s ahhoz alakítják a helyzetet. Ma már előre megszületik a „bűnös” kategóriája, annak nevében a kifosztott vesztest beletaszítják a hetedíziglieni megvetésbe is.

Talán e szédítő háborús és morális örvény miatt tántorodtunk meg, nem leltünk feladatainkra akkor.

A másfél évnyi tétováság egy nemzet lehetőségeit változtatta meg alapjaiban. S még nagyobb baj, hogy utána sem voltunk képesek kezünkbe venni a kezdeményezést.

Jellemző, hogy a háború után a versailles-i békeszerződés álnokságát, hazugságát beismerő és elítélő nyilatkozatokat (Lenin, Tardieu francia miniszterelnök, Rothemere lord, Francesco Vitti olasz, Herbert Henry Asquit, Chamberlain, Stanley Baldwin, Lloyd George miniszterelnökök, sőt maga Masaryk és Hlinka stb.) csak manapság olvashatjuk „nyilvános” e-maileken. Annak idején képtelenek voltunk „véleményformáló” egységé összekovácsolni és felmutatni ezeket.

Maradt a sértettség és az üldözöttség fantomja. A „magyar sors” panasza. Nem mértük fel, hogy sok százezer múltba révedő és ezért „gyenge” akarat sehová nem vezet. Ha mindenütt ellenséget keresünk, és az acsarkodásra összpontosítjuk erőnket, attól ellenfeleink nem lesznek gyengébbek – s mi sem leszünk erősebbek.

A Bethlen-kormány csodát művelt. Ott építkezett, ahol a legfontosabb volt: megpróbálta visszaadni a népnek az önmagába vetett bizalmát, újra megteremteni az önbecsülését. Zseniálisan érezte meg, hogy a lényeg a művelődés, a kultúra, a művészet, hiszen innen sugárzik vissza az egészre a legnagyobb tápláló erő, ez egyesít, ez segít újra összetartozó közösségben koncentrálni a feladatokra.

Ám egy lényeges témával ők sem boldogultak. Nem tudták közérthetően megfogalmazni, elmagyarázni és elfogadtatni a korabeli magyarsággal, hogy mi történt velünk, s hogy miért történt.

Ezzel máig is adósok vagyunk önmagunknak.

Az a szinte megoldhatatlan feladat, hogy egy velejéig igazságtalan döntés nyomában a lesújtott társadalom ragaszkodjon-e az igazság és becsület alapfogalmaihoz. Miként dolgozza fel, hogy a keresztény erkölcsi parancsok *ellenében* határozták meg a sorsát. Ha család és hazugság jegyében született a „béke”, ha a világ vezető és mindent eldöntő hatalmai a történelmi tények, a méltányosság, az igazság ellenében ítéleznek, hová s minek a nevében fellebbezhetünk ez ellen? Elfogadhatják-e a mi jogos panaszunkat, akik a tisztesség ellen döntöttek?

A győztesek által ratifikált világban milyen alapon határozhatjuk meg önmagunkat? Miként értékeljük a történeteket? Miként békülünk meg az újfajta törvényekkel? Hová jutunk, ha a hazugságok hálója válik a válságból kivezető utunk alapjává?

Elfogadjuk, hogy a történelem darálójába került népek megítélése teljesen önkényes dolog? Mert alkalmazkodnunk kellene a körülményekhez, magunk is emeljük törvénybe a hazugságot?

Akkora „bűnt” követtünk el a háború során, hogy ilyen kegyetlen érte a büntetés? Ki magyarázta el nekünk vétünk súlyosságát, ki mondta el, hogy miért sújtanak? A formális logika szerint erre nincs válasz. Hiszen ez a válasz a keresztény erkölcs teljes megtagadásával lett volna egyenlő.

Az antant, a kisantant, a románok, a „csehszlovákok”, a Szerb Királyság „igazsága” tökéletesen elfedte a vesztesek panaszait. A győztesek kórusa tust húzott mindehhez.

(Talán e feloldhatatlan morális ellentmondás leplezésére hozták létre később előrelátóan a „bűnös nemzet”, a „haladás”, az „emberi jogok”, a rasszizmus és egyéb, a valóságot fölülbíráló fogalmakat. Hogy semmit ne kelljen megmagyarázni.)

Nos, mivel a korabeli Magyarország nem adta, nem adhatta fel a morál és az igazság alapelveit, nem tehetett mást, mint visszakövetelte elszakított területeit, és idegenbe zárt magyarjai millióit. Így, tisztességben csúszott befelé egy újabb hatalmi szövetség örvényeibe.

Ezért vált bennünk Trianon az örökös, a reménytelen tehetetlenség paradigmájává. Mert a kérdés valójában megoldhatatlan. Azóta úgy érezzük, hogy a kíméletlen hamisság és durva önzés mindig rajtunk csattan. Képtelenek vagyunk összeegyeztetni a „magunk igazát” az „objektív helyzettel”. Nem tudjuk elfogadni, hogy a hatalmas szereplők által befolyásolt világ eleve igazságtalan. Hogy nem az erkölcs, a tisztesség, a keresztény könyörületesség, a szolidaritás, a szeretet elve szerint működik. S hogy az említett fogalmakért folytatott állhatatos küzdelemmel egyre több erőközpontot teszünk ellenségünké.

Olyanokat, akiknek már semmi közük a régi, polgári létfilozófia ideáljaihoz, mégis ők határozzák meg a mai szabályokat. Azt fogadtatnak el s úgy sminkelik, ahogyan kedvük tartja. A manipulált tömegeket bármi képviselőben viszik az eleve győztes hadjáratokra. Bárki ellen. Vagy éppen passzivitásra kényszerítik.

Edmund Burke örökérvényű mondása jut eszembe: A gonosz győzelméhez elég, ha a jó emberek nem tesznek semmit.

Mi kell ahhoz, hogy érvényét veszítse ez az igazság? Viszonylagossá kell tenni, szétzilálni a „jó” fogalmát. Transzformálni, manipulálni, idegen elemeket belecsem-

pészni. Ha a fogyasztói társadalom abszolút túlereje révén az válik „jóvá”, ami csupán **nekem jó**, meghatározhatatlanná válik a fogalom közösségi tartalma. Így már azt sem tudjuk: kik lennének a „jó emberek”. Ezután ki mondja meg: mi a „gonosz”? Az, akit a legerősebb erőcentrum támogat, immár nem „gonoszként”.

Így lehet „igazságossá tenni” a nagy háborúk utáni békekötést. A vesztesek végleg magukra maradnak.

Térjünk vissza az 1920-as évekbe. Egy rettenetesen megcsonkított országba mégis visszatér az életerő, és működni kezd. Megleli elhivatott vezetőit, s azok a lehetőségek között optimális irányba viszik.

Ámde a nép mégsem tud mit kezdeni a „sorsával”. Elveszett az iránytű. A feloldhatatlan állapotban felerősödik az új hangsúlyt kapó **alkat** fogalma. Helyzetéből adódóan mitizál, mint mindenki, mindig, ha a valósággal nem boldogul. Előtérbe kerül a „magyar sors”, a „sorscsapások”, az „üldözöttség”, a mérhetetlenül sok „ellenség”, a fogalmak és a beállítottság zűrzavara. Ne kezdjük elemezni, hogy mennyi ebben a sorsszerűség, mennyi a kényszer és mennyi a néplélektan szerepe. Elég, hogy ez a közös reakció bizony meghatározza későbbi válaszaikat a történelem kihívásaira.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a kosovói albánoknak is volt elég Trianonjuk, ám ők mégis találtak kivezető utat a reménytelenségből. Az ő esetükben a „*Jamais y parler, toujours y penser*” különleges bölcsessége ugorhat elénk. Soha sem beszéltek keserveikről, de örökké „cselekedtek”. Egy panaszos hang nélkül érték el, amit akartak. Nagyon keservesen, nagyon lassan, de végül győzedelmesen.

Úgy tűnik, a „magyar alkat” jó ideje nem képes az összeszorított fogú, néma, következetes cselekvésre. Ezzel szembe kell néznünk.

Talán a világháború után újra megerősödő, bizakodó hangulat is közrejátszott abban, hogy az 1920-as években sokan visszamentek Erdélybe hazát építeni. Harminc év múltán erre már nem került sor.

Seneca mondta, hogy a világ olyan, amilyennek látjuk. Kegyetlen igazság, s ránk különösen érvényes. Az elmúlt száz év alatt eléggé egyértelművé vált, hogy milyennek látjuk a világot. De máig adósak vagyunk annak megválaszolásával, hogy **ki** látja ilyennek a világot. Annak tisztázásával, hogy **miért** látjuk ilyennek a világot. És kik, **milyennek** vagyunk mi, akik **ilyennek** látjuk. Mert hiszen ezeken dől el, hogy velünk, a fejünkkel, a beállítottságunkkal van-e baj, vagy valóban a világgal.

A magyarság egy ideje sajnos nem arról híres, hogy erejét arra összpontosítja: a velünk együtt és mellettünk élő másféle, ám velünk mégis csak együtt nemzetet alkotók vagy éppen a szomszédok „jobbak” legyenek. Legalább számunkra jobbak. Ezáltal mi is jobbá válhatnánk a szemükben. Hiszen ez vezetne el egymáshoz, a közös létezés, az együtt fejlődés lehetőségéhez. Túl sokat hadakoztunk, túl sokat magyaráztuk az igazunkat, mindig nagy sebek virítanak közös önérzékelésünkön.

A gondos önvizsgálat, a józan, elemző válaszok után azt kellene meghatározni: mit tehetnénk azért, hogy **mi** másként lássuk a világot. Mit tehetnénk azért, hogy a világ *bennünk* megváltozzon, s legalább számunkra más legyen. S mi mások legyünk benne. Elégedettebbek, sikeresebbek.

Volt erre egy furcsa kísérlet. Kádár elvtárs igen megengedően szemlélte a minket meghatározó helyzetet. Mindent megtett azért, hogy minél kellemesebben fussunk

a zsákban. Apró, kínzó lépésekkel, hasra-hasra esve, ám mindig annak örvendezve, hogy egyáltalán mozoghatunk. Három évtizeden át ez határozta meg a valóságunkat. S a magyarok kezdtek alkalmazkodni. Szébbnek látták a világot, s a pitiáner örömökben lelték élvezetüket. Ráadásul a világ is másként látott minket: Moszkva kedélyesen elviselt, a mindenható Nyugat pedig egyfolytában veregette kedvenc, hasznos bohóca vállát. Mi szorgalmasan tákoltuk a hétvégi bódékat, csempésztük az orkánkabátokat – s hirtelen nem voltunk többé „bűnös nemzet”. (Később újra azzá váltunk, ez a sorsa a dacoskodóknak.) S miközben Kádár kacsingatva végezte az utóbbi száz év legnagyobb nemzeti méretű karaktergyilkosságát, ez mindenkinek tetszett a mértékadó féltéken. Ma távolabb volnánk a demokráciától, mint a kacsintós diktatúra idején? Vagy a diktatúra fogalma változott meg ennyire? A tartalma veszett el? Mifélek a legújabb kor legtótálisabb, fogyasztói rendszerei?

Így, megtévesztve, hamis reményekkel eltelve érkeztünk el a „szabadságba”.

Nemzeti önbizalmunk megroggyant, összetartozás-érzésünk vészesen megcsapant, történelmi tudatunk pragmatizmusba csúszott.

De lám, ettől sem lett szebb a világ. S két évtized állandó csalódásai után újra üldözött, sorsverte nemzetnek érezzük magunkat. Igaz, a csapás már sokkal kevesebbet érint fájdalmasan, hiszen közösségi érzésünk eltolódott a pénztárcánk felé.

Az biztos, hogy Kádár kacsingatós tudatmódosítása nélkül nem gyalult volna le minket ilyen sikeresen a globális, fogyasztói világ.

Végül térjünk vissza Kopp Mária axiómájához: erősítsük minden eszközzel a családokat, s azok révén a felnövő nemzedékeket. Minél nagyobb gyerektömeget irányítunk az óvodába, készítsük fel őket népdalokkal, népmesékkal s egyéb morális tápszerekkel az erősítő közösségre.

A családban és csak ott alakulnak ki azok a meghitt, alkatunknak megfelelő, mélyen beépülő, beégő érzések, ezek révén a tartós emberi kapcsolatokra való képesség. Ez teszi lehetővé az erős kötődést a társadalomhoz. És a jó immunitást mindenféle káros hatás ellen.

A felelős értelmiség pedig keressen magának méltó feladatot. Nagyon figyeljen arra, hogy ne valami ellen, hanem valamiért tevékenykedjen. Hihetetlenül nagy az adósságunk. És a felelősségünk.

A hangyák nagyszerű együttműködése azt is kizárja, hogy egy deformált csoport a saját populációja ellen forduljon, s végzetesen megzavarja életműködésüket. Hiszen azok már nem is hangyák lennének, s nem kerülhetnének „belülre”.